DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 10 mars 2011 *

I mål C-477/09,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 234 EG, framställd av Cour de cassation (Frankrike) genom beslut av den 18 november 2009, som inkom till domstolen den 25 november 2009, i målet

Charles Defossez

mot

Christian Wiart, i egenskap av konkursförvaltare för Sotimon SARL,

Office national de l'emploi – fonds de fermeture d'entreprises,

* Rättegångsspråk: franska.

Centre de gestion et d'études de l'Association pour la gestion du régime de garantie des créances des salariés de Lille (CGEA), meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden K. Lenaerts samt domarna R. Silva de Lapuerta, E. Juhász (referent), G. Arestis och J. Malenovský,

generaladvokat: P. Mengozzi,
justitiesekreterare: handläggaren C. Strömholm,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 7 oktober 2010,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Charles Defossez, genom C. Uzan-Sarano, avocat,

— CGEA de Lille, genom E. Piwnica och J. Molinié, avocats,

— Frankrikes regering, genom G. de Bergues och A. Czubinski, båda i egenskap av ombud,

— Danmarks regering, genom V. Pasternak Jørgensen och C. Vang, båda i egenskap av ombud,

— Irland, genom D. O'Hagan, i egenskap av ombud, biträdd av B. Doherty, BL,

— Spaniens regering, genom F. Díez Moreno, i egenskap av ombud,

— Finlands regering, genom M. Pere, i egenskap av ombud,

— Sveriges regering, genom A. Engman, i egenskap av ombud,

— Förenade kungarikets regering, genom S. Hathaway, i egenskap av ombud, biträdd av D.J. Rhee, barrister,

— Europeiska kommissionen, genom G. Rozet och J. Enegren, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 17 november 2010 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 8a och 9 i rådets direktiv 80/987/EEG av den 20 oktober 1980 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens (EGT L 283, s. 23; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 121), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/74/EG av den 23 september 2002 (EGT L 270, s. 10).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan å ena sidan Charles Defossez och å den andra sidan Christian Wiart, i egenskap av konkursförvaltare för bolaget Sotimon SARL (nedan kallat Sotimon), vid vilket Charles Defossez var anställd innan han blev uppsagd på felaktiga grunder, samt Office national de l'emploi – fonds de fermeture d'entreprises (nedan kallad belgiska FFE) och Centre de gestion et d'études de l'Association pour la gestion du régime de garantie des créances des salariés de Lille (CGEA) (nedan kallad CGEA de Lille), angående fordringar på utestående lön till Charles Defossez med anledning av arbetsgivarens insolvens.

Tillämpliga bestämmelser

3 Enligt artikel 1.1 i direktiv 80/987 ska direktivet ”tillämpas på arbetstagares fordringar på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden gentemot arbetsgivare som är att anse som insolventa enligt artikel 2.1”

4 I artikel 2.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Såvitt gäller detta direktiv skall en arbetsgivare anses vara insolvent

a) när en ansökan har inlämnats om att det i enlighet med respektive medlemsstats lagar och andra författningar skall inledas ett förfarande som innebär att arbetsgivarens tillgångar tas i anspråk för att kollektivt tillgodose borgenärernas fordringar och som gör det möjligt att ta hänsyn till fordringarna enligt artikel 1,

b) när den enligt dessa lagar och andra författningar behöriga myndigheten

— antingen har beslutat att inleda förfarandet,

— eller har fastställt att arbetsgivarens företag eller verksamhet definitivt har upphört och att befintliga tillgångar är otillräckliga för att förfarandet skall kunna inledas.”

5 I artikel 3 i direktiv 80/987 föreskrivs att medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att garantiinstitutioner garanterar betalning av arbetstagarnas utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller anställningsförhållanden och som gäller lön för tiden före ett visst datum.

6 Artikel 5 i direktivet har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall införa detaljerade bestämmelser för garantiinstitutionernas organisation, finansiering och verksamhet, i överensstämmelse med framför allt följande principer:

a) Institutionernas tillgångar skall vara fristående från arbetsgivarnas driftskapital och skall inte vara tillgängliga vid ett insolvensförfarande.

b) Arbetsgivarna skall bidra till institutionernas finansiering om den inte fullgörs helt av offentliga myndigheter.

c) Institutionernas ansvar skall bestå oberoende av om förpliktelserna att bidra till finansieringen har uppfyllts eller inte.”

7 Enligt artikel 9 i direktiv 80/987 påverkar direktivet inte medlemsstaternas rätt att tillämpa eller utfärda lagar eller andra författningar som är gynnsammare för arbetstagarna.

8 Enligt skäl 7 i direktiv 2002/74 är det, för att tillgodose arbetstagarnas rättssäkerhet när företag som bedriver verksamhet i flera medlemsstater blir insolventa och för att trygga arbetstagarnas rättigheter i enlighet med domstolens rättspraxis, nödvändigt att införa bestämmelser som uttryckligen fastställer vilken institution som är behörig att betala de utestående fordringarna till arbetstagarna i dessa fall och som fastställer som mål för samarbetet mellan medlemsstaternas behöriga myndigheter att snarast

möjligt reglera arbetstagarnas utestående fordringar. Det är vidare nödvändigt att föreskriva ett samarbete mellan behöriga administrativa myndigheter i medlemsstaterna för att se till att bestämmelserna på detta område tillämpas på rätt sätt.

9 I artikel 1.4 i direktiv 2002/74 har det införts bestämmelser om gränsöverskridande situationer, däribland i artikel 8a i direktiv 80/987. I nämnda artikel 8a.1 anges att när ett företag som är verksamt på minst två medlemsstaters territorium är insolvent, ska institutionen i den medlemsstat på vars territorium arbetstagarna normalt utför eller utförde sitt arbete vara behörig institution för betalningen av utestående fordringar till arbetstagarna.

10 Enligt artikel 2.1 i direktiv 2002/74 ska medlemsstaterna sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv före den 8 oktober 2005, och de ska tillämpa dessa bestämmelser på alla former av insolvens som drabbar en arbetsgivare efter den dag då dessa bestämmelser har trätt i kraft.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

11 Charles Defossez har haft anställning i Belgien som arbetsledare och därefter som platschef vid en byggarbetsplats, först vid bolaget EBM SA, från och med mars 1997, och sedan, från och med september 2000, vid bolaget Sotimon. Båda dessa bolag har sitt säte i Frankrike.

12 Charles Defossez blev uppsagd i december 2003. Den 15 januari 2004 väckte han talan vid Conseil de prud'hommes de Dunkerque.

13 Genom beslut av Tribunal de commerce de Dunkerque den 1 juni 2004 försattes Sotimon i likvidation. För att erhålla betalning av sina lönefordringar yrkade Charles Defossez i första hand utbetalning från CGEA de Lille och i andra hand från belgiska FFE.

14 I dom av den 30 juni 2006 fastslog Conseil de prud'hommes de Dunkerque att uppsägningen av Charles Defossez saknade en verklig och saklig grund. Domstolen fastställde således hans fordringar och förklarade att domen kunde göras gällande mot CGEA de Lille.

15 I beslut av den 31 januari 2008 upptog Cour d'appel de Douai hans fordringar bland skulderna i Sotimon:s likvidation och förklarade att beslutet kunde göras gällande mot belgiska FFE, vilket innebar att CGEA de Lille inte var behörig.

16 Charles Defossez överklagade detta beslut och hävdade att Cour d'appel de Douai på grundval av artikel 8a i direktiv 80/987 i ändrad lydelse felaktigt hade avslagit begäran om utbetalning av lönegaranti från CGEA de Lille och fastställt att lönegarantin från belgiska FFE skulle gälla.

17 Mot denna bakgrund beslutade Cour de cassation att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till EU-domstolen:

"Ska artikel 8a i direktiv [80/987], i dess lydelse enligt direktiv [2002/74], i vars punkt 1 det föreskrivs att när ett företag som är verksamt på minst två medlemsstaters territorium blir insolvent, ska institutionen i den medlemsstat på vars territorium

arbetstagarna normalt utför eller utförde sitt arbete vara behörig institution för betalningen av utestående fordringar till arbetstagarna, och i vars punkt 2 det föreskrivs att omfattningen av arbetstagarnas rättigheter ska fastställas i den lagstiftning som gäller för den behöriga garantiinstitutionen, tolkas så, att den föreskriver vilken institution som är behörig, med uteslutande av varje annan institution? Om nämnda bestämmelse inte ska tolkas på ovannämnda sätt, ska den då, med hänsyn till att direktivets syfte är att förstärka rättigheterna för de arbetstagare som har använt sig av sin rätt till fri rörlighet och med hänsyn till att direktivet enligt artikel 9 första stycket inte ska påverka medlemsstaternas rätt att tillämpa eller utfärda lagar eller andra författningar som är gynnsammare för arbetstagarna, tolkas så, att löntagaren behåller rätten att göra anspråk på den gynnsammaste garantin från den institution vid vilken arbetsgivaren är försäkrad och till vilken denne betalar avgifter enligt nationell rätt, i stället för på garantin från ovannämnda institution?”

Prövning av tolkningsfrågan

18 Inledningsvis påpekar domstolen att enligt artikel 2.1 i direktiv 2002/74 ska medlemsstaterna sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv före den 8 oktober 2005 och de ska tillämpa dessa bestämmelser på alla former av insolvens som drabbar en arbetsgivare efter den dag då dessa bestämmelser har trätt i kraft.

19 Domstolen har härvid slagit fast att om direktiv 2002/74 inte har genomförts har direktivet direkt effekt först såvitt avser insolvens som uppkommit efter den 8 oktober 2005 (dom av den 17 januari 2008 i mål C-246/06, Velasco Navarro, REG 2008, s. I-105, punkterna 27–29).

20 Domstolen har slagit fast att Republiken Frankrike hade underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt direktiv 2002/74, genom att inte inom den föreskrivna fristen ha vidtagit sådana åtgärder som säkerställer att bestämmelserna i detta direktiv införlivas med fransk rätt (dom av den 27 september 2007 i mål C-9/07, kommissionen mot Frankrike, REG 2007, s. I-121, punkt 12).

21 Eftersom Sotimon försattes i likvidation genom beslut av Tribunal de commerce de Dunkerque den 1 juni 2004, kan den insolvens som är aktuell i målet vid den nationella domstolen inte omfattas av bestämmelserna i direktiv 2002/74.

22 Det är desto viktigare att exakt fastställa vilka bestämmelser som ska tillämpas i ett sådant fall som det aktuella, eftersom domstolen i punkterna 20 och 25–28 i dom av den 16 oktober 2008 i mål C-310/07, Holmqvist (REG 2008, s. I-7871), konstaterade att artikel 8a, som införts i direktiv 80/987 genom direktiv 2002/74, uppställer ett nytt kriterium för att identifiera den behöriga garantiinstitutionen. Denna artikel utgör följaktligen en materiell ändring av bestämmelserna i direktiv 80/987. Härav följer således att en rättslig bedömning av en sådan situation som den som är aktuell i målet vid den nationella domstolen i enlighet med bestämmelserna i direktiv 80/987 i sin ursprungliga version inte nödvändigtvis leder till samma resultat om den görs i enlighet med bestämmelserna i detta direktiv i dess lydelse enligt direktiv 2002/74.

23 Mot denna bakgrund ska den nationella domstolens fråga, för att den nationella domstolen ska kunna avgöra det aktuella målet, besvaras genom en tolkning av bestämmelserna i direktiv 80/987 i den version som gällde före de ändringar som infördes genom direktiv 2002/74.

24 Domstolen har redan framhållit att även om direktiv 80/987 inte innehåller bestämmelser som uttryckligen avser arbetstagarnas fordringar när arbetstagarna är bosatta

och utövar sin yrkesverksamhet i en annan medlemsstat än den där arbetsgivaren är etablerad, är direktivet inte desto mindre tillämpligt på sådana fordringar och det ska således, i enlighet med bestämmelserna i detta direktiv, fastställas vilken garantiinstitution som är behörig att betala dessa fordringar (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 september 1997 i mål C-117/96, Mosbæk, REG 1997, s. I-5017, punkterna 16 och 19).

25 Beträffande en sådan situation har domstolen slagit fast att den behöriga garantiinstitutionen enligt artikel 3 i direktiv 80/987 är institutionen i den stat inom vars territorium det enligt artikel 2.1 i direktivet antingen beslutas att ett förfarande för att kollektivt tillgodose borgenärernas fordringar ska inledas, eller fastställs att arbetsgivarens företag eller verksamhet definitivt har upphört (se domen i det ovannämnda målet Mosbæk, punkterna 20 och 27).

26 Domstolen har vidare ansett att det är förenligt med systematiken i direktiv 80/987 att den behöriga garantiinstitutionen är den institution som har erhållit eller åtminstone borde ha erhållit avgifterna från den insolventa arbetsgivaren, om inte myndigheterna helt har övertagit finansieringen (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Mosbæk, punkterna 24 och 25).

27 I det mål som gav upphov till dom av den 16 december 1999 i mål C-198/98, Everson och Barrass (REG 1999, s. I-8903), till vilket den nationella domstolen har hänvisat i sin begäran om förhandsavgörande, och i vilket den insolventa arbetsgivaren, i motsats till den situation som låg till grund för domen i det ovannämnda målet Mosbæk, hade ett driftställe, det vill säga en filial i den medlemsstat där arbetstagarna utförde arbetet, slog domstolen fast att det är institutionen i den medlemsstat där filialen är etablerad som är skyldig att betala de utestående fordringarna (domen i det ovannämnda målet Everson och Barrass, punkt 23). Den behöriga garantiinstitutionen var för övrigt institutionen i den medlemsstat i vilken socialförsäkringsavgifterna, såväl arbetsgivarnas som arbetstagarnas, hade erlagts.

28 När det gäller dessa omständigheter har den nationella domstolen angett att det företag i vilket Charles Defossez var anställd hade sitt säte i Frankrike. Vidare framgår det av handlingarna i målet att de avgifter som syftar till att täcka en eventuell lönefordran hade betalats i denna medlemsstat och att arbetsgivaren inte hade något fast driftställe i Belgien.

29 Mot denna bakgrund påpekar domstolen att de relevanta omständigheterna i målet vid den nationella domstolen inte motsvarar omständigheterna i det mål som gav upphov till domen i det ovannämnda målet Everson och Barrass. Däremot konstaterar domstolen att de relevanta omständigheterna i målet vid den nationella domstolen överensstämmer med omständigheterna i det mål som gav upphov till domen i det ovannämnda målet Mosbæk.

30 Härav följer att när ett företag som har anställt en arbetstagare inte har något driftställe i den medlemsstat där arbetstagaren är verksam och detta företag betalar sociala avgifter i egenskap av arbetsgivare i den medlemsstat där det har sitt säte, är den garantiinstitution som, i enlighet med artikel 3 i direktiv 80/987, är behörig för betalning av arbetstagarnas fordringar med anledning av arbetsgivarens insolvens institutionen i den medlemsstat där beslutet om arbetsgivarens likvidation har fattats.

31 Det ska tilläggas att även om direktiv 80/987 inte ger arbetstagaren möjlighet att välja mellan olika garantiinstitutioner, hindrar det dock inte arbetstagaren från att, när detta vänds till hans fördel och föreskrivs i nationell rätt, utnyttja garantin hos en annan institution än den som fastställts med tillämpning av direktivet.

32 Direktiv 80/987 har nämligen till syfte att tillförsäkra arbetstagarna ett unionsrättsligt minimiskydd vid arbetsgivarens insolvens (se, bland annat, dom av den 19 november 1991 i mål C-6/90 och C-9/90, Francovich m.fl., REG 1991, s. I-5357, punkt 3,

svensk specialutgåva, volym 11, s. I-435, och av den 16 juli 2009 i mål C-69/08, Visciano, REG 2009, s. I-6741, punkt 27), dock utan att detta, såsom det framgår av artikel 9 i direktivet, påverkar medlemsstaternas rätt att tillämpa eller införa bestämmelser som är mer gynnsamma för arbetstagarna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 maj 2003 i mål C-160/01, Mau, REG 2003, s. I-4791, punkt 32, och av den 25 januari 2007 i mål C-278/05, Robins m.fl., REG 2007, s. I-1053, punkt 40).

33 Direktiv 80/987 utgör således inte hinder för att det i en lagstiftning i en medlemsstat föreskrivs att en arbetstagare kan göra anspråk på lönegarantin från en nationell institution i enlighet med lagstiftningen i denna medlemsstat, antingen som komplement eller som substitut i förhållande till den garanti som tillhandahålls av den institution som utpekats som behörig enligt direktivet, dock under förutsättning att nämnda garanti medför en högre skyddsnivå för arbetstagaren.

34 Mot bakgrund av det ovanstående ska den ställda frågan besvaras på följande sätt.

— Artikel 3 i direktiv 80/987, i den lydelse som gällde före ändringen av artikeln genom direktiv 2002/74, ska tolkas så, att när det gäller betalningen av en arbetstagares utestående fordringar, då arbetstagaren normalt utför sitt arbete i en annan medlemsstat än den i vilken arbetsgivaren har sitt säte – och arbetsgivaren har förklarats vara insolvent före den 8 oktober 2005 – och när arbetsgivaren inte är etablerad i denna andra medlemsstat och uppfyller sin skyldighet att erlägga avgifter för finansiering av garantiinstitutionen i den medlemsstat där arbetsgivaren har sitt säte, är det denna institution som ska fullgöra de skyldigheter som föreskrivs i denna artikel.

— Direktiv 80/987 utgör inte hinder för att det i en nationell lagstiftning föreskrivs att en arbetstagare kan göra anspråk på lönegarantin från en nationell institution

i enlighet med lagstiftningen i denna medlemsstat, antingen som komplement eller som substitut i förhållande till den garanti som tillhandahålls av den institution som utpekats som behörig enligt direktivet, dock under förutsättning att nämnda garanti medför en högre skyddsnivå för arbetstagaren.

Rättegångskostnader

35 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

Artikel 3 i rådets direktiv 80/987/EEG av den 20 oktober 1980 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens, i den lydelse som gällde före ändringen av artikeln genom direktiv 2002/74/EG, ska tolkas så, att när det gäller betalningen av en arbetstagares utestående fordringar, då arbetstagaren normalt utför sitt arbete i en annan medlemsstat än den i vilken arbetsgivaren har sitt säte – och arbetsgivaren har förklarats vara insolvent före den 8 oktober 2005 – och när arbetsgivaren inte är etablerad i denna andra medlemsstat och uppfyller sin skyldighet att erlägga avgifter för finansiering av garantiinstitutionen i den medlemsstat där arbetsgivaren har sitt säte, är det denna institution som ska fullgöra de skyldigheter som föreskrivs i denna artikel.

Direktiv 80/987 utgör inte hinder för att det i en nationell lagstiftning föreskrivs att en arbetstagare kan göra anspråk på lönegarantin från en nationell institution i enlighet med lagstiftningen i denna medlemsstat, antingen som komplement eller som substitut i förhållande till den garanti som tillhandahålls av den institution som utpekats som behörig enligt direktivet, dock under förutsättning att nämnda garanti medför en högre skyddsnivå för arbetstagaren.

Underskrifter